

VERONICA ORDERUD – EN MODERNE HEKS?

Av kriminolog Ingjerd Kvarme

Mye tyder på at hun er en heks, i alle fall har hun mange trekk til felles med tidligere tiders hekser. Fellestrekkene gjelder bildet som tegnes av henne: den sterke, hemmelighetsfulle og onde kvinnen, og det gjelder de sviktende bevisene mot henne og de usannsynlige motivene hun skal ha hatt for å begå ufattelige ugjerninger. Den sterke fordømmelsen er heller ikke ulik sinnet som ble hekse til del. Det er ikke rart at prosessen mot henne til forveksling kan minne om en hekseprosess.

Den svenske forfatteren Jan Guillou har nylig kommet med boken: "Heksenes forsvarere. En historisk reportasje". Guillou tar utgangspunkt i de svenske sterdalarna i 1667 og opptakten til hekseprosessene i Sverige. Han beskriver hvordan fortellinger går fra mann til mann, for så – med eller uten ond vilje – å forvandles fra å være fortellinger om normale begivenheter til å bli avsløringer av onde og farlige sammensvergelse.

Guillou beskriver prosessen mot hekse, bevisene som ikke trengte å være annet enn trofast arbeidsomhet eller legende urtete, men som gjennom fortellingen fra den ene til den andre og den tredje ble til djevlesk intrigemaking og rent heksebrygg. Når mistanken og "bevisene" var etablert, gjensto det bare å få en tilståelse, og med grunnlag i mistanken og bevisene kunne tilståelsen presses frem gjennom tortur. Hvis hekse likevel ikke tilsto, var denne manglende tilståelse i seg selv bevis på hennes skyld. Tenk, selv torturen kunne hun ved hjelp av sin ondskap motstå. Fortellingen om Veronica Orderud har foruroligende mye til felles med fortellingene om 1600-tallets hekser.

Veronica Orderud er en kvinne som *kan* noe, som *vil* noe med sitt liv. Mange hekser var slik, men i 2002 burde det være ufarlig å være målbevisst og skoleflink. Svigerfaren likte ikke at Veronica studerte, hun burde være hjemme på kjøkkenet hos Per. Veronica fortsatte likevel sine veterinærstudier, og Per syntes det var greit. Han hadde ingen fordommer mot velstuderte kvinner.

Men i media fremsto Veronica Orderud mer og mer tydelig som den farlig intelligente, den smarte og beregnende kvinnen som ødela freden på Orderud gård for å sikre sin egen plass. Veronica Orderud er ikke den eneste kvinne i Norge som har arbeidet målbevisst for egen utvikling og fremtid, men det er ikke vanlig i vår tid at dette brukes for å sverte og mistenkeliggjøre en kvinne i en rettssak. Den slags manipulering hører hekseprosessene til.

Også styrkeforholdet mellom ekteparet Orderud ble analysert i løpet av etterforskning og rettssak. Man mente å vite at Veronica Orderud er en sterk kvinne som styrer sin manns tanker og handlinger. Sannheten er at vi ikke vet om det stemmer. Kan hende er hun sterk, eller kan hende er rollefordelingen annerledes. Det kan være ektemannen som i kraft av sin alder og livserfaring er den mest

retningsgivende i forholdet. Men det spiller ingen rolle hvem av de to som er sterkest.

Det som spiller en rolle er at dette overhodet brukes for å skape mistanke mot kvinner. Er det en ulempe for norske kvinner å være sterke? Gjør styrke at kvinner blir mistenkelige? Dette er holdninger som kvinnebevegelsen har protestert mot i flere tiår. Men det er få som protesterer for Veronica Orderud. De sterke kvinnene i maktposisjoner har oversett at her er argumentene og prosessen feil.

Veronica Orderud er en vakker kvinne. Hun er litt eksotisk og mystisk med sine sydeuropeiske farger. Som de fleste andre her i landet har jeg aldri møtt henne, men på de utallige avisbildene fremstår hun som en moden kvinne med ro og verdighet. Hun har en annerledes utstråling enn den søsteren har, og som journalistene fant så uimotståelig og distraherende at de under pauser i rettsaken forhørte seg om Kristins bryster var ekte.

De to søstrene vekker forskjellige reaksjoner. Men Kristins utfordrende innrømmelser om våpenkjøp og drapsplaner førte til domfellelse – ikke bare av henne selv, men også av den uutgrunnelige Veronica. For Veronica Orderud kunne ikke hjelpe etterforskerne. Hun hadde ingenting å fortelle om drapsplaner og våpen, og det talte mot henne. Det er slik hekser oppfører seg. De er tause og mystiske.

Veronica Orderuds privatliv er blottlagt og grafset i. Dagboknotater er trykket i avisene og opplest i retten. Barndom, oppvekst og familieforhold er brettet ut, men hva fant man egentlig? Fant man er morderprofil? Nei, de psykologisk sakkyndige mener hun ikke kan være skyldig, og mediene presenterte oss for et nokså alminnelig liv, med både gode og vonde opplevelser. Når Veronica Orderud en dag forlater fengselet skal hun leve med denne blottstillingen. Den avslørte ingen morder, men i noen hektiske måneder var hennes liv tilgjengelig for massenes glupske nysgjerrighet – slik hekser liv også var.

For noen hadde noe å fortelle. Fortellingen vokste over tid og fikk flere detaljer og nyanser hver gang den ble fortalt. Slikt er typisk for heksefortellinger og hekseprosesser. Jo større avstand Kristin K. Haukeland fikk til sin egen amfetaminrus i det berømmelig juleselskapet, jo flere detaljer husket hun fra selskapet. Og da hun fortalte sin fortelling i retten, lyttet både journalister, jury og dommere. Journalistene brakte fortellingen videre, og bildet som ble tegnet av den onde hekser passet godt med fortellingen fra Veronicas forsmådde frier. Han kunne nemlig fortelle at når Veronica heller ville ha Per enn ham selv, var det ikke fordi Per er et godt menneske som Veronica er glad i. Den eneste forklaringen den forsmådde frier kunne gi til journalistene var at Veronica er en kynisk og beregnende person som giftet seg for pengenes skyld.

Veronica tapte stadig mer terreng på Åråsen. Egentlig burde rettssaken styrket hennes sak, for bevisene fremsto i sin lurvete tynslitthet. Gårdstvist som motiv for drapet hadde sorenskriver Trond Våpenstad og byrettsdommer Tor Langbach selv underminert i dommen fra Nes herredsrett, når de på side 10 i dommen skriver: "Det er naturlig å se for seg at en slik forferdelig handling som drapene i denne

saken må ha et motiv, som helt eller delvis i hvert fall et stykke på vei forklarer det som har skjedd. Erfaringsmessig er det imidlertid ikke slik." Selv om de i det følgende prøver å sannsynliggjøre gårdstvisten som motiv, er den siterte innledning et tydelig forsøk på å bortforklare det enkle faktum at denne saken mangler ikke bare tekniske bevis, den har heller ikke grunnlag i noe troverdig motiv. Men, på den annen side, hvis Veronica Orderud er en heks, er det vel greit nok?

Og heller ikke bevisene talte mot Veronica Orderud. Pistolmagasinet ble funnet i Lars Grønnerøds stue. 180-samtalen pekte på Anne Paust og hennes bakgrunn som tragediens hovedperson, og dessuten på en gjerningsmann som trengte hjelp fra telefonens opplysningstjeneste for å skaffe seg familiens telefonnummer!

Det er mange ubesvarte spørsmål i Orderudsaken, og det m er tilfell med attentatforsøkene mot ekteparet Paust. Politiet har ingen forklaring på hvorfor noen ville ta livet av ekteparet. Det er ikke avklart om Orderudsaken er det tredje i en rekke attentatforsøk mot Anne Paust. Og hvorfor behandler retten Veronica og Kristin som siamesiske tvillinger? Den ene har innrømmet befatning med saken, men vi har bare hennes ord på at også søsteren er innblandet. I hekseprosesser trengs ingen sammenheng og ingen forklaring. Der holder det med anklager. Slik er det ikke i en rettsstat.

Utover våren 2002 tapte Veronica Orderud terreng både på Åråsen og i Akersgaten, og mot slutten av rettssaken fant Per Orderuds advokat at tiden var inne til å forlate det synkende skip. Han antydte Veroncias skyld og sin egen klients uskyld. Så hjalp det lite at Per Orderud protesterte. Ektemannen visste at hekseportrettet som hadde blitt tegnet, var løgn, og han ville ikke delta i kunstige krumspring for å redde seg selv ved å ofre sin kone.

Selvfølgelig ville ikke Per Orderud ofre sin kone. For han er en hederlig mann – selv om han har skrevet falskt på en kjøpekontrakt. De som kjenner ham sier han er vennlig, men stille, og at han verner om sitt privatliv. De som ikke kjenner ham fremstiller ham som en mystisk einstøing. Det har vært spekulert om han tar etter farens stahet eller morens mildhet. Selv mener han at han har litt fra dem begge. På Åråsen sto Per Orderud oppreist. Han holdt fast på at både han selv og Veronica er uskyldige. Likevel gjorde advokaten slik han selv ville. Og i ettertid har advokatforeningen belønnet advokatens mot ved å gi ham en pris for forsvarerinnsatsen.

I sin nye bok forteller Jan Guillou om mange hekseprosesser, både gamle og nye. En av prosessene han beskriver er Bjugnsaken. Saken der hysteriet nesten tok overhånd, men hvor en våken rett satte foten ned og hindret justismordet i å skje. I Orderudsaken foreligger det to fellende dommer, men saken er ikke over ennå. Selv med fellende dommer og avslag i høyesteretts kjæremålsutvalg vil privatetterforskere fortsette å lete etter bevis. Og vi vil fortsette å arbeide for at politiet skal etterforske drapene forsvarlig.

Flere og flere er urolige over Orderudsaken. Vi uroes når vårt rettsvesen avsier dommer som oppleves utrygge. Vår rettssikkerhet hviler på at ingen skal dømmes

uten fullgode bevis, og når slikt bevis mangler skal man ansees for uskyldig. Derfor er hekseprosessenes tid forbi. Det holder ikke lenger at noen forteller en fortelling.

Men det trenger ikke å være de dømte selv som må bevise sin uskyld. Vi trenger ikke la Orderudsaken være en uverdlig prosess. Politiet kan lete etter troverdig motiv for drapene. De kan analysere barnåler og hundehår. De kan lete etter dagboken som forsvant fra Anne Pausts veske, og de kan fortsette etterforskning av 180-sporet.

Og hvis ikke noe av dette lykkes, hvis både motiv og beviser er like uklare, hvis vi aldri får mer å bygge på enn tvilsomme fortellinger fra rusbelastede miljøer, så kan retten sette foten ned og hindre justismordet. Vi trenger ingen flere hekseprosesser. Vi trenger ikke la det skje.